

نقش نکته‌ی کلیدی برای تدریس در کلاس‌های چند پایه

دکتر رخساره فضلی

اشاره

بر اساس آمار رسمی وزارت آموزش و پرورش، حدود ۴۵ هزار کلاس درس چند پایه در کشور

دایر است که عموماً یعنی ۹۸/۶۵ درصد آن‌ها در مناطق روستایی تشکیل شده‌اند و نیمی از آن‌ها به وسیله‌ی مدیر آموزگاران اداره می‌شوند. این مدیر آموزگاران، حدوداً نیمی از مدیران دوره‌ی ابتدایی کشور را تشکیل می‌دهند. از آن‌جا که مدیر آموزگاران و آموزگاران کلاس‌های چند پایه، نسبت به سایر معلمان، زحمات مضاعفی را تحمل می‌کنند، یکی از راهکارهای تحقق عدالت آموزشی، توجه به صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان و مدیر آموزگاران کلاس‌های چند پایه است؛ آموزگاران که باید نقش مدیر، آموزگار، معاون، مربی پرورشی، معلم ورزش، دفتردار، خدمت‌گزار و سرایدار، ناظر، معتمد جامعه‌ی محلی، نماینده‌ی ارزش‌های فرهنگی، مذهبی و سیاسی و عامل اعمال تغییرات و ... را ایفا کنند. این درحالی است که حتی فارغ‌التحصیلان مراکز تربیت معلم هم برای اداره و تدریس در این کلاس‌ها، آمادگی، تجربه و اطلاعات لازم را ندارند و از هیچ آموزش پیش از خدمتی که زمینه‌ساز تجربه‌ی عملی و تفکر جدی درباره‌ی این کلاس‌ها باشد، برخوردار نیستند و این مدیران ناچارند از طریق آزمایش و خطا روش‌هایی را به کار ببندند.

با توجه به نقش کلیدی نیروی انسانی در این کلاس‌ها و بر اساس نقاط قوت و ضعف و فرصت‌ها و تهدیدهای موجود، از سال‌های قبل همواره کوشیده‌ایم مباحث مرتبط و مورد نیاز آموزگاران کلاس‌های چند پایه را منتشر کنیم. امسال نیز طی دوره‌ی انتشار مجله، سلسله مقالاتی را در این باره منتشر خواهیم کرد. سعی ما بر این است که این مجموعه، علاوه بر متن اصلی، حاشیه‌های خواندنی و مناسبی نیز داشته باشد. مثلاً در این شماره، یک فعالیت و یک معرفی کتاب را همراه با مطلب اصلی ملاحظه می‌کنید. از خانم دکتر فضلی که علاوه بر دانش تخصصی در حوزه‌ی برنامه‌ریزی درسی، دارای تجربه‌های عملی فراوانی در مورد کلاس‌های چند پایه هستند، به سبب همکاری با مجله تشکر می‌کنیم.

عشایری، از اهمیت بسزایی برخوردارند. آموزش در کلاس‌های چند پایه را می‌توان یا هدف فراهم آوردن امکان دست‌رسی و تکمیل دوره‌ی ابتدایی، افزایش میزان دست‌یابی به آموزش در مناطق روستایی، عشایری و کم‌جمعیت، تداوم خدمات آموزشی در شهرهای کوچک و روستاهایی که با کاهش شمار دانش‌آموزان روبه‌رو هستند، استفاده‌ی

آموزش و پرورش یک حق عمومی است و همه‌ی آحاد جامعه به ویژه کودکان، باید از آموزش با کیفیت بهره‌مند شوند. کلاس‌های چند پایه به عنوان راهکار ایجاد فرصت‌های برابر یادگیری، برای کلیه‌ی کودکان لازم‌التعلیم، به‌ویژه در مناطق روستایی و

یک کتاب برای کلاس‌های چند پایه
راهنمای آموزش در کلاس‌های درس چند پایه،
مؤلفان: دکتر محرم آقازاده و دکتر رخساره فضلی.
انتشارات آبیژن. چاپ هشتم، ۱۳۸۸.

کتاب که بر اساس اندوخته‌های نظری و عملی مؤلفان درباره‌ی کلاس‌های چند پایه تألیف شده، در سال ۱۳۸۴ به چاپ رسیده است. ۱۲ فصل دارد که به ترتیب عبارت‌اند از: مروری بر آموزش چندپایه از بعد آماری و ضرورت وجودی این کلاس‌ها؛ شیوه‌های یادگیری

دانش‌آموزان؛ الگوی عملی آموزش و راهکارهای دست‌یابی به تدریس موفق؛ فنون تدریس در کلاس‌های چندپایه؛ راهبردهایی برای آموزش خواندن، ریاضیات و نگارش و ...؛ سازمان‌دهی و مدیریت کلاس‌های چند پایه؛ نحوه‌ی تدوین و اجرای قواعد کلاسی؛ نحوه‌ی تنظیم جدول زمانی؛ نمونه‌ای از طرح درس در کلاس چند پایه؛ ارتباط کلامی و غیر کلامی؛ بازی‌های کلاسی و برون کلاسی؛ و سنجش و نگه‌داشت پرونده‌ی پیشرفت دانش‌آموزان کلاس‌های چندپایه.

نگاه کلی مؤلفان، شناسایی فرصت‌ها و استفاده از آن‌ها با رویکرد تبدیل تهدیدها به فرصت در کلاس‌های چندپایه است.

لازم است ضمن طراحی آموزشی و تهیه‌ی طرح درس، منعطف باشد و با توجه به شرایط کلاس، تغییراتی در برنامه و روش تدریس خود ایجاد کند و از امکانات محیطی حداکثر استفاده را ببرد.

□ زمینه‌سازی برای پیشرفت مداوم کلیه‌ی یادگیرندگان: یکی از فرصت‌های طلایی در کلاس‌های چند پایه، شناخت عمیق و واقعی دانش‌آموزان، و توانایی‌ها و محدودیت‌های آن‌هاست. معلمان این کلاس‌ها با استفاده از شناختی که در اثر تعامل بیشتر و همراهی چندساله با دانش‌آموزان به دست می‌آورند، با توجه به تفاوت‌های فردی و سبک‌های یادگیری، می‌توانند بستر لازم برای پیشرفت و خودارزیابی را فراهم کنند.

□ ایجاد ارتباط بین مدرسه و جامعه‌ی محلی (کاربرد آموخته‌ها در زندگی واقعی): با توجه به این که کلاس‌های چند پایه عموماً در روستاهای کوچک و کم‌جمعیت تشکیل می‌شود، می‌توان بین مدرسه و جامعه‌ی محلی ارتباط ایجاد کرد و ضمن استفاده از پتانسیل‌های موجود در جامعه‌ی محلی، دانش‌آموزان را ترغیب کرد که از دانسته‌های خود برای کاهش مسائل اجتماعی استفاده کنند.

□ پرورش مهارت‌های پایه از جمله گوش دادن، سخن گفتن، مشاهده، خود راهبری و ...: معلمان در کلاس‌های چندپایه ناچارند بخشی از زمان تدریس را در اختیار دانش‌آموزان قرار دهند تا به تنهایی یا با هم کلاس‌شان خود یاد بگیرند. این امر چنانچه درست مدیریت شود، می‌تواند به بهبود مهارت‌های شناختی دانش‌آموزان یاری رساند و مهارت‌های اساسی را در آن‌ها تقویت کند. زمان‌های خودآموخت، نباید بدون هدف و برنامه باشد، بلکه لازم است فعالیت‌های آموزشی جذاب و هدفمند طراحی شوند و در اختیار دانش‌آموزان قرار گیرند تا ضمن توجه به اهداف دانشی، اهداف مهارتی و پرورش نگرش‌ها نیز محقق شود.

□ استفاده از نیروی دانش‌آموزان بزرگ‌تر: یافته‌های جدید علمی نشان می‌دهد، دانش‌آموزان از هم‌سالان خود بهتر می‌آموزند. استفاده از این راهبرد، از چند جهت قابل تأمل است: کودکان از هم بهتر می‌آموزند. وقتی به هم‌سالان خود یاد می‌دهند، به یادگیری در حد تسلط می‌رسند و آن‌هایی که یاد می‌دهند، خود نیز یاد می‌گیرند. یادگیری فرایندی اجتماعی است و با تعاملات اجتماعی، عمق یادگیری افزایش می‌یابد. با توجه به شرایط کلاس‌های چند پایه، می‌توان از این راهکار استفاده کرد و دانش‌آموزان را به گونه‌ای هدایت کرد که با هم و از هم یاد بگیرند و هم‌زمان با خودآموختی، دگرآموختی هم تجربه شود.

بهینه از منابع محدود، و بهبود کیفیت آموزش، مورد توجه قرار داد. اگر آموزش در کلاس‌های چند پایه، به صورت علمی و اصولی ارائه شود، می‌توان از راهبردهای آموزش در این کلاس‌ها برای بهبود کیفیت آموزش در سایر مدارس هم استفاده کرد. برنامه‌ریزی، اجرا و ارزش‌یابی برنامه‌های مربوط به کلاس‌های چندپایه، در گرو مشارکت همه‌جانبه و تبادل اطلاعات و تجربیات دست‌اندرکاران به ویژه مدیر آموزگاران، معلمان و صاحب‌نظران این حوزه است.

نکته‌های کلیدی برای تدریس در کلاس‌های چند پایه

□ انعطاف‌پذیری در به‌کارگیری روش‌های تدریس: معلم در کلاس چند پایه باید بر محتوا و اهداف کتاب‌های درسی پایه‌هایی که تدریس می‌کند، تسلط داشته باشد و بتواند در موقعیت‌های متفاوت و با توجه به ارتباط طولی و عرضی محتوای کتاب‌های درسی، از روش‌های تدریس مناسب استفاده کند. در عین حال، باید بتواند برحسب شرایط، تصمیم بگیرد و راهبردهای گوناگونی را به کار بندد. به عبارت دیگر،

برای ارتقای منزلت و سطح علمی معلمان

در پی اعلام موجودیت انجمن علمی آموزشی معلمان ابتدایی شهر تهران، نخستین مجمع عمومی این انجمن، برای برگزاری انتخابات و عضوگیری، با حضور گسترده‌ی آموزگاران تهرانی و نیز جمع کثیری از مسئولان آموزش و پرورش و دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت، در محل تالار فرهنگ تهران برگزار شد.

به گزارش خبرنگار ما، در این جلسه، پس از آشنایی شرکت‌کنندگان با سوابق آموزشی و پژوهشی اعضای هیئت مؤسس انجمن، به ترتیب آقایان **مرتضایی**، رئیس گروه ارتقای شهر تهران، **طباطبایی**، مدیرکل دفتر ارتقای حرفه‌ای فرهنگیان و **رحیمی**، مدیرکل دفتر آموزش و خلاقیت ابتدایی وزارت آموزش و پرورش، سخن‌رانی کردند. طباطبایی گفت: «برای این که انجمن‌ها بتوانند خوب فعالیت کنند، در صدد هستیم آن‌ها را با انجمن‌های علمی آموزشی وزارت علوم پیوند بدهیم تا آن‌ها هم از حمایت‌های معاونت فناوری ریاست جمهوری که حمایت‌کننده‌ی فعالیت‌های علمی وزارت علوم است، استفاده کنند.»

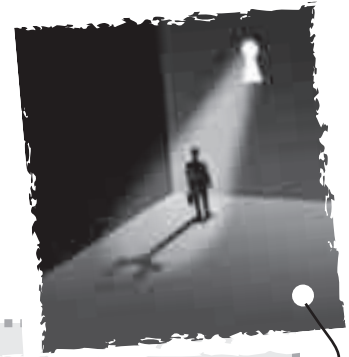
هم‌چنین، رحیمی با تأکید بر سرمایه‌گذاری انجمن علمی آموزشی معلمان بر ارتقای منزلت معلمان دوره‌ی ابتدایی گفت: «انجمن علمی آموزشی معلمان ابتدایی، باید در زمینه‌ی توسعه‌ی شیوه‌های جدید تدریس فعالیت کند. هم‌چنین، در مورد تغییر نگرش معلمان نسبت به مدرسه، دانش آموز و محتوا کمک کند.»

وی از انجمن علمی آموزشی معلمان ابتدایی شهر تهران خواست، علاوه بر تغذیه‌ی شهر تهران، به عنوان مرجع و مادر سایر انجمن‌ها هم عمل کند. وی گفت: «امیدواریم به زودی شاهد برگزاری نشست‌های نمایندگان انجمن‌های علمی کشور به موازات انجمن علمی آموزشی معلمان ابتدایی در تهران باشیم.»

در ادامه‌ی نشست، **اسفندیار معتمدی**، دبیر با سابقه‌ی فیزیک و مؤلف کتاب‌های درسی این رشته و دبیر اتحادیه‌ی معلمان فیزیک

این پنج نفر!

انجمن علمی آموزشی معلمان ابتدایی شهر تهران، توسط معلمان با سابقه و فرهیخته‌ی شهر تهران و حوزه‌ی ستادی وزارت آموزش و پرورش، خانم‌ها **دکتر رخساره فضلی**، **پروین گلشن**، **پوران سپهری**، **فریده صفری‌زاده** و آقای **غلامرضا عمرانی** در مقام هیئت مؤسس، راه‌اندازی شده است.

یک فعالیت ساده برای اجرای کلاس‌های چندپایه

نام فعالیت: گروه‌بندی تصادفی در کلاس ۲۱ نفره
هدف: تشکیل گروه‌های سه نفره بدون توجه به سن و پایه‌ی تحصیلی

نحوه اجرا: از دانش‌آموزان خواسته می‌شود به ترتیب از یک تا هفت بشمارند و عدد خود را به خاطر بسپارند (در ادامه، مجدداً از یک تا هفت تا نفر آخر)، سپس از آن‌ها خواسته می‌شود بدون این که با هم حرف بزنند، کسانی را که عددشان با آن‌ها یکی است، پیدا کنند و با هم در یک گروه قرار بگیرند. این گروه‌بندی تصادفی است و انتخاب معلم و دانش‌آموزان در آن نقشی ندارد. پیدا کردن اعضای گروه بدون کلام، مهارت برقراری ارتباط غیر کلامی را در آن‌ها افزایش می‌دهد و بر جذابیت کار می‌افزاید. پس از تشکیل گروه‌های ناهمگن، فعالیت مورد نظر شرح و به گروه‌ها فرصت داده می‌شود تا با بحث و تبادل نظر، آن را انجام دهند. نمونه‌ی فعالیت‌های قابل اجرا، در مقالات بعدی ارائه خواهد شد.

استفاده از انواع گروه‌بندی‌های هدفمند بر اساس توانمندی (قوی، ضعیف، متوسط) و... تصادفی، پایه‌ای و دلخواه: طراحی آموزشی با تأکید بر استفاده از فعالیت‌های مشارکتی و فعال می‌تواند کیفیت آموزش را ارتقا بخشد. پیش‌بینی گروه‌بندی دانش‌آموزان برای زمان آموزش (محور)، خودآموخت و دیگرآموخت، در تحقق اهداف آموزشی اثرگذار است. معلمان می‌توانند با توجه به هدف انجام کار گروهی، از یکی از روش‌های گروه‌بندی استفاده کنند. در گروه‌بندی هدفمند، معلم اعضای گروه را بر اساس نیازهای گروه و... تعیین و اعلام می‌کند. در گروه‌بندی تصادفی، اعضای گروه بدون برنامه‌ی قبلی و با استفاده از اعداد، اسامی گل‌ها، ماه تولد و تعیین می‌شوند. در این نوع گروه‌بندی، افراد برای هم گروه شدن با سایرین، شانس و فرصت برابر دارند. گروه‌بندی پایه‌ای در کلاس‌های چندپایه، به معنای قرار گرفتن دانش‌آموزان هم پایه در یک گروه است. گاهی برای اهداف خاص آموزشی لازم است دانش‌آموزان یک پایه با هم ببیندند و یاد بگیرند. گروه‌بندی دل‌خواه یعنی گاهی به دانش‌آموزان فرصت داده شود که اعضای گروه خود را انتخاب کنند. این امر به احساس امنیت و تعلق آن‌ها می‌افزاید.